

Poesiens Californien: H.C. Andersens videnskabelige optimisme

af Michelle Rasmussen

Alle fodnoter og links til kilde-
materiale findes på:
www.schillerinstitut.dk/drupal/hca

Hvis vi skal befri vort samfund fra det nuværende kvælende greb, som udgøres af spekulationsgældens dødbringende edderkoppespind, hvis slutresultat er økonomisk kollaps, og gamle geopolitiske magtspil, der fører til krig, må vi fuldstændig ændre vort fokus, væk fra fortidens mest destruktive elementer og til fremtidens mest konstruktive elementer. Hvis vort samfund som en Fugl Fønix skal rejse sig af asken, må vi fjerne kulturpessimismen, den antividenskabelige ideologi og grænser-for-vækst-ideologien og erstatte dem med kulturel og videnskabelig optimisme.

Lad os tage H.C. Andersens fremstrakte hånd og lade ham lede os i vor søgen. Lad os forny os ved det samme kulturoptimistiske bæger, som han drak af, og som for en stor del skyldtes en særlig syntese af skabende, poetisk ånd fuld af hjertets kærlighed og næstekærlighed og forstandens fremtidsorienterede, videnskabelige begejstring.

Vejen mod fremtiden

Men lad os, inden vort møde med H.C. Andersen, gøre en lille omvej for at besøge Lyndon LaRouche. Kernen i LaRouches økonomiske tanker er, at den menneskelige skaberevne er kilden til samfundets fremskridt. Nye opdagelser inden for videnskab og kunst udgør de to uadskillelige, sammenflettede områder, der tilsammen udgør den højeste refleksion af den menneskelige evne til at skabe nye idéer – forestillingsevnen områder. Virkeliggørelsen af det mulige, transformereringen af vore åndelige tanker til materielt fremskridt, skaber igen betingelserne for udviklingen af hele befolkningens skabende evner.

LaRouche understreger, at mennesket er den eneste art, der formår at reflektere Skaberens evne til at se ind i fremtiden. På den ene side ser vi nutiden med fremtidens øjne. Hvilke opdagelser må vi gøre for at komme til det fremtidige sted, vi forestiller os? Og på den anden side kan vi tage vore særlige fremtidsbriller på, som gør det muligt for os at forestille os virkeliggørelsen af nutidens opdagelser.

Fremtiden er levende i forestillingsevnen – det er her, vi må finde den. Lad H.C. Andersen nu føre os derhen.

Andersen møder Ørsted

I kølvandet på Danmarks statsbankerot i 1813 skabte en krydsning mellem en gruppe fremragende kunstnere og videnskabsfolk en Guldalder. Heri spillede et udsædvanligt, epokegørende samarbejde mellem opdageren af elektromagnetismen, porten til fremtidens elektroniske tidsalder, H.C. Ørsted, og en ung, skabende, følsom, po-

etisk sjæl, hvis eventyr skulle blive et udødeligt bidrag til verdenslitteraturen, H.C. Andersen, en førende rolle.¹ Ørsted var overbevist om, at videnskabelige opdagelser både kunne og burde gøres til genstand for digterisk udtryksform. I Andersen fandt han en digter, der kunne blive hans redskab i opnåelsen af dette. Gennem deres fælles diskussioner indpodede Ørsted en videnskabelig og teknologisk optimisme i Andersen, og han gav Andersen en mission: at lade videnskabelig opdagelse være kilden til poetisk inspiration. Og som en ledetråd skrev Ørsted i Andersens album: »Fornuften i Fornuften, er det Sande, Fornuften i Villien, er det Gode, Fornuften i Phantasien, er det Skønne.« Kunne digteren sammenfatte det sande (fornuft), det gode og det skønne?

Ørsted mente, at Andersen kunne »slå en folkelig bro mellem kunst og naturvidenskab. Mellem tro og viden.«² Deres fælles mål var intet mindre end at hæve det videnskabelige, kulturelle, intellektuelle, moralske og sociale niveau i samfundet gennem deres arbejde og indflydelse. Midlet var at bringe videnskab og kultur til folket. For Ørsteds vedkommende gennem videnskab og poesi; for Andersens, gennem poesi og videnskab. Resultatet var en Guldalder.

H.C. Ørsted

Friedrich Schiller, Andersens store forbillede, var fortaler for en æstetisk opdragelse af befolkningen. For at forædle menneskers følelser skulle de omgives af skønhed, og dette ville gøre dem i stand til at regere sig selv. I dette tilfælde kunne ikke blot videnskab inspirere digteren, men digteren kunne ligeledes sprede sin begejstring for videnskab til befolkningen og således forædle menneskers fornuft.

Ørsted smittede ikke alene Andersen med begejstringen og fremtidsudsigterne for sin opdagelse af elektromagnetismen i 1820, men for hele den videnskabelige verden, idet deres nære bekendtskab begyndte kort tid efter Andersens an-

komst til København i 1819. (Andersen var da blot 14 år gammel.) Som Andersen skrev i et digt efter H.C. Ørsteds død: »Han glemmes ingensinde, Thi ved hans Tankelyn et Lys blev tændt, Der viser Skatte, saa umaalelige!«³

Andersens begejstring for den nye, teknologiske tidsalder, der blev mulig gennem anvendelsen af dampmaskinen og elektromagnetismen, den »universelle, tidløse skønhed«⁴, som han kaldte det, i industrimaskiner, jernbanen (»Ild dragen«), telegrafien og luftballoner m.m., afslører han i første person i sine breve, dagbøger og selvbiografier. Ikke alene fremkaldte disse nye teknologier en lidenskabelig glæde over menneskets evne til at opdage nye, fysiske principper og gøre nye opfindelser, men også en sublim, andagtsfuld undren, når skaberevnen hos Skaberens af disse naturlove således blev åbenbaret. Ved en demonstrering af telegrafien var det, som om han befandt sig »under vingeslaget af en uendelig stor og mægtig aand«⁵, da telegrafisterne i Helsingør telegraferede de første linjer af et af hans digte til ham. Lyt til en beskrivelse i et tilbageblik på hans første køretur med jernbanen, skrevet i 1842:

»O, hvilket Aandens Størværk er dog denne Frembringelse! Man føler sig jo mægtig, som en Oldtids Troldmand! Vor magiske Hest spænde vi for Vognen, og Rummet forsvinder; vi flyve som Skyerne i Storm, som Træfuglene flyve! Vor vilde Hest fnyser og snøfter, den sorte Damp stiger ud af hans Næsebor!«

Andersen beskriver poetisk, at det var én ud af blot nogle få gange, hvor han følte sig ansigt til ansigt med Gud. Han fortsætter med at sige, at i poesiens land må de sandheder, som den menneskelige forstand kan fortælle om, gå hånd i hånd med følelse og fantasi.⁶ Forstanden »forkynder det evige Sande, og i dette ligger Storhed og Poesi!«⁷

Her i forbindelsen mellem Forstand/Fornuft og poesi ser vi det glimtende guld i det, som Andersen senere kaldte Poesiens Californien. I en polemik imod digteren B.S. Ingemanns afvisning af det materielle betydning for poesien, skrev Andersen til denne, at opfindelsernes tid ikke alene affødte materielle ting, men at det materielle udgjorde »de store Grene, hvorpaa Poesien siden kan sætte sin Blomst.«⁸

Andersen skrev endda en anmeldelse af Ørsteds foredrag ved Polyteknisk Lærestald i 1839, der offentliggjordes i *Kjøbenhavns-Posten*⁹, og en kantate til Skandinaviske Naturforskeres sidste møde i 1840. Andersen skrev også, hvad der formentlig er den eneste version på vers af det Pythagoræiske Theorem i *Formens evige Magie: Et poetisk Spilfægteri*. Og på sine

mange rejser mødte han mange europæiske videnskabsfolk.¹⁰

Andersens videnskabelige og teknologiske optimisme lyser ud af mange af hans eventyr. Læs *Om Aartusinder* (om en tur fra Amerika til Europa på »dampens vinger«), *Det nye Aarhundredes Muse, Vand-draaben* (om den fascinerende, mikroskopiske verden), *Klokken* (om Andersen og Ørsted), *Lykkens Galosker* (der indeholder en diskussion om lysets og elektricitetens hastighed), *De Vises Sten* (om det sande, det gode og det skønne), *Søslangen* (ud-

H.C. Andersen

lægningen af det transatlantiske telegrafkabel), *Oldefa'er* (om telegrafien, og hvori Ørsted optræder) m.fl. (Mens du er i gang, så læs også *Den gamle Kirkeklokke*, Andersens fortælling om Friedrich Schiller.) Som Schiller sagde: Under legen er det bedste tidspunkt at hæve blikket mod stjernerne hos børnene og de voksne, der læser for dem.

Disse fortællinger, udsigten fra stjernerne, er også en god modgift til nutidens destruktive nul- eller negative vækstideologi.

Andersens programmerklæring

Jeg vil nu henlede læserens opmærksomhed på to mindre kendte værker, der står som programmerklæringer for Andersens syn på videnskaben – et kig ind i principperne bag disse eventyr. Det første er kapitlerne *Tro og Videnskab: Prædiken om Naturen og Poesiens Californien* fra bogen *I Sverrig*, der blev skrevet samtidig med, at Andersen i 1850 læste korrekturen på Ørsteds *Aanden i Naturen*, som Ørsted skrev færdig kort før sin død. Andersen skrev endda, at læsningen af Ørsteds bog havde sinket hans egen litterære produktivitet, fordi han brugte så meget tid på at læse videnskabelige bøger.¹¹ Det andet værk er hans roman *At være eller ikke være*, som han skrev seks år efter Ørsteds død.

En central idé i begge disse værker er modsætningsforholdet mellem tro og videnskab. Ander-

sens løsning er at se på videnskabelige opdagelser som en måde, hvorpå Guds skabende evner åbenbares¹², hvor tro og videnskab går op i en højere enhed, som Ørsted fremførte i *Aanden i Naturen* (dog med en mindre personlig Gud), og som andre før ham havde fremført, f.eks. Johannes Kepler.

Poesiens Californien

I *Poesiens Californien* taler Andersen lidenskabeligt for videnskab som den gyldne kilde til poetisk inspiration, en lampe, der kaster lys på vejen til fremtiden, holdt højt af digteren. »Lysbæreren for Tider og Slægter.«

Efter en allegori, der angriber overtro og Romantikens glorificering af denne, forklarer Andersen i tredje sektion sin mission for læseren: de underfulde opdagelser af videnskabelige principper og opfindelser beriger digterens skabende evner – hans eller hendes Forstand og Fantasi. (se boks)

Den uendelige mængde af underværker, som videnskaben vil frembringe, er en kilde til kreativitet, der endda overgår digterens egen forestillingsevne. Bærende poesiens lampe – digterens hjerte – vil en ny Aladdin gå ind i videnskabens hule og komme ud med skatte, der vil bygge poesiens nye slot. Lys og sandhed i det skabte stråler med endnu mere guddommelig klarhed. Følg den nye Aladdin, og med ham, der synger skønheden i det sande, gennemvandre Poesiens Californien. Således slutter kapitlet.

Nøglen til at frigøre digterens skabende potentiale er at overvinde den kunstige opsplitning af kunst og videnskab, og ved at genforene dem gøre det muligt for fremtidens herold at blæse i basun for den mest fremskredne viden om mennesket, universet og Gud¹³, som hans digterkollega Shelley senere talte for.¹⁴

At være eller ikke være

»At være eller ikke være, det er spørgsmålet«, siger Shakespeares Hamlet. »At være eller ikke være« spørger Andersens Niels Bryde i hans roman om modsætningsforholdet mellem videnskab og tro, med udødelighedsbegrebet som omdrejningspunkt.¹⁵ I romanen ønskede Andersen at bekæmpe det materialistiske synspunkt, at alt er materie, adskilt fra ånd.¹⁶

Niels Bryde fødtes under stjernerne i en bolig på toppen af Rundetårn, og han drømmer om at rejse til Månen. Der opstår konflikt og ironisk sidestilling mellem det videnskabelige, men også materialistiske syn, som Niels Bryde er omgivet af – videnskab, der er løsrevet fra Gud, og hans adoptivfamilies dogmatiske tro – Gud uden videnskab. En dialog, der udvikler sig mellem Niels og Esther, en jødisk pige, der er ved at gå over til kristendommen, om Goethes Faust og endnu andre emner, bliver springbræt til Andersens diskussion på

højt niveau om videnskab, tro og udødelighed.

En vigtig tanke i denne diskussion, som også Lyndon LaRouche fremhæver i sine seneste artikler, er modsætningsforholdet mellem sansernes verden og fornuften. Er virkeligheden kun det, vi registrerer gennem vore sanser? Eller er det i den åndelige verden – idéernes verden – at de mere fundamentale principper bag sanseverdens blotte skyggerige skal findes? Forstår vi verden stykkevis, her og nu? Eller er vi lejret i idéen om hele den fremtidsorienterede, bevidste udviklingsproces? Er der udover den fysiske hjerne en åndelig sjæl, hvori de skabende processer, hvis indflydelse når ud over graven, opstår? Det er der i LaRouches forståelse, fordi vi med vort liv har stræbt efter at bidrage med noget til de fremtidige generationer; og her ønsker Niels og Esther, at deres sjæl, dersom den er udødelig, må åbnes som en tone.

Her er blot to eksempler på de fremtidsvisioner, der fremlægges – den første er en forsmag på Schiller Institutets udviklingsplan for Sydvestasien: – »Det er Omskiftelsernes Tid«, »Sahara vil man snart forvandle til et Hav; en Ingenieur, læste jeg, har foreslået at lade Middelhavet, der ligger højere, strømme ind over den udstrakte Sandørken, og da vil snart Dampskibene flyve hen over Sandbunden, der skjuler Kamelernes og Karavanernes Been.« »Det vil skee,« sagde Niels Bryde, »eller man vil ved Boring tvinge sprudlende Kilder frem gennem Sandlaget; Oase ved Oase vil da voxte om disse, brede sig mere og mere, til Ørkenen blive en blomstrende Slette.« Og med en anden forudanselse siger Niels, at i fremtiden vil tre store komponister i hver sin by kunne spille fir- og sekshændige stykker sammen ved at bruge elektroniske tråde, og vi vil kunne høre koncerter i København!¹⁷

Efterhånden, som Niels bevæger sig fra videnskab til videnskab med tro, og Esther bevæger sig fra tro til tro med videnskab, opstår kærligheden, som er den følgesvend, der viser Niels vejen til udødelighed.

Og som en hyldest til Ørsted advarer Niels om, at uden »Fornuften i Fornuften, der er det Sande, ved Fornuften i Villien, der er det Gode, og ved Fornuften i Phantasien, der

navngivne 68'er-modkultur opstod, er alt for mange blevet inficeret med det pessimistiske, misantropiske menneskesyn, der ligger til grund for både de radikale og blø-

baglæns i tiden, ikke løbe forlæns! råber skaren.

Og dog vidste Andersen, at så længe vi bliver ved med at tænke kreativt og søge, vil menneskehe-

fremtidige, befolkning at opnå den levestandard, der er nødvendig for at investere de midler, der kan frigøre det kreative potentiale hos alle mennesker i verden. Som min afrikanske ven Augustine Tah fra Cameroun så bevægende udtrykte det: Afrikas grave er fyldt op, hvor de burde være tomme. De er fyldt op af de sange, der ikke er blevet sunget, de digte, der ikke er blevet fremsagt, de løsninger, der ikke blev anvendt. De sørgende græder over det store potentiale, der ikke er blevet realiseret. (Og ikke blot i Afrika.)

At puste nyt liv i Andersens positive menneskesyn – et syn, som for hans vedkommende var baseret på en næstekærlig, skabende menneskehed, skabt i en næstekærlig, skabende Guds billede – er mere påkrævet end nogensinde før. For LaRouches vedkommende, er det den menneskelige evne til viljesbestemt og kreativt at forandre fremtiden, der gør vor art enestående.

Over porten til fremtiden står der: Ingen adgang for dem der afviser videnskabeligt og teknologisk fremskridt.¹⁸ Hvis vi forbyrder os imod dette, underskriver vi vor egen dødsdom. Lad os i stedet ære Andersens ånd ved at kalde det første magnettog over Kattgat for »Andersen«, og den første, danske mission til Månen for »Niels Bryde«.

Ligesom Einsteins violin var en uadskillelig del af hans kreative proces¹⁹, således også Andersens inspiration fra videnskabelige og teknologiske fremskridt. Her, i dette krydsfelt mellem videnskab og kultur, i denne gensidige inspiration, baseret på frigørelsen af menneskeheden videnskabelige og kunstneriske kreativitet, har vi et skattekort, der fører til en Guldalder. I stedet for at lade os suge dybere ned i sammenbruddets og krigens døds spiral, så lad os finde dette kort frem fra loftet, støve det af og bruge det til at finde det guld, der stadig ligger begravet i Poesiens Californien. Lad os gribe de videnskabelige og kunstneriske skovle og skabe en ny Guldalder, som aldrig før er set.

»See, det var en rigtig Historie!«²⁰

Fodnoter: schillerinstitut.dk/drupal/hea

Fra Andersens Poesiens Californien

Ja i Videnskaben ligger Poesiens Californien! ... Det er ikke vor Tanke, at Digteren skal versificere de videnskabelige Opdagelser, Læredigtet er og bliver i sin bedste Form dog altid en mekanisk Dukke kun, der ikke har det friske Liv. Videnskabens Sollys skal gjenne trænge Digteren, med klart Øie skal han opfatte Sandheden og Harmonien i det Smaa og i det uendelige Store, det skal lutre og berige Forstanden og Phantasien, vise ham nye Former, der endmere levendegjør Ordet. Selv de enkelte Opdagelser ville give en saadan ny Flugt. Hvilken Eventyr-Verden kan ikke oprulle under Mikroskopet, naar vi deri overføre vor Menneskeverden; Electromagnetismen kan blive en Livsenstraad i nye Lystspil og Romaner, og hvormangen humoristisk Digtning vil ikke voxte frem, idet vi fra vor støvgranlille Jord med dens smaa, hovmodige Mennesker see ud i det uendelige Verdens-Alt fra Melkevei til Melkevei.²¹

er det Skjønne«, vil udødelighed være den frygteligste straf.

Porten til fremtiden

Siden den på passende vis

de varianter af antividenskabs- og grøn antivækstideologi. Der er for mange mennesker i verden! Der er begrænsede ressourcer! Vindmøller frem for atomkraft! Vi må kravle

den være i stand til at finde nøglen til fremtiden. Hvis ikke vi kan genskabe en entusiasme for videnskab og teknologi, vil det ikke være muligt for vor nuværende, og især

-fortsættes fra side 9

nyede, moralske pligt at gøre det samme. Jeg mener, at Vladimir Vernadskij havde fuldstændig ret, da han sagde, at noosfæren gradvist vil komme til at spille en større og større rolle over biosfæren.

Derfor er menneskets identitet, til forskel fra alle andre levende væseners, at han/hun er et væsen, der ikke består af sansebaserede erfaringsoplevelser, men at det er hans/hendes identitet at opdage disse principper. Det er, som Friedrich Schiller skrev det i det fjerde af sine Æstetiske Breve: »Man kan sige, at i henhold til sin natur og skæbne bærer ethvert enkelt menneske i sig det rene, ideelle menneske. Det, at bringe sig i overensstemmelse med denne uforanderlige enhed, i al dens udfoldelse og foranderlighed, er den menneskelige eksistens' store opgave.«

Den klassiske kunst

Hvordan opnår man at komme i denne overensstemmelse med sin

egen, ideelle personlighed? Hvordan gør man denne indre sandhed, der er det store formål med vor eksistens, til det princip, der leder vore handlinger? I kontrast til den sanselige tilfredsstillelse af nydelser her og nu, hvilket er det, der behersker de fleste mennesker? Det opnår man gennem menneskets æstetiske opdragelse, gennem klassisk musikkomposition, klassisk drama og poesi, og lignende former for kunst.

Hvorfor udgør dette midler til opnåelse af denne transformation? Man begynder med musik, klassisk musik, eller med poesi, der har en musik eller poetisk idé. Man har udviklingen af denne idé, det, man inden for musik kalder »motivføring«, f.eks. en flerstemmig kontrapunktisk fuga af Johann Sebastian Bach. Så når man frem til et højere sandhedsstrin.

I klassisk drama begynder man med det svangre øjeblik, der er ligesom et frø, der indeholder alle mulighederne, som senere udfolder

sig, ligesom et lille frø allerede indeholder hele potentialet til et fuldt udvokset egetræ. Gennem udvikling kommer man så til punctum saliens, det afgørende punkt, med den højeste grad af frihed, og afhængigt af motivet hos dramaets

hovedperson afgøres det, om der er en positiv løsning på konflikten, eller det ender med en tragedie. Hvis dramaet er skrevet i den klassiske form, følger den indre handling det samme princip som i en flerstemmig kontrapunktisk fuga. Det er det

samme med det klassiske digt: Man begynder med den poetiske idé i form af en metafor, et paradoks eller en ironi, og dernæst, gennem en »fortætningsproces« – og det tyske ord er faktisk »Verdichtung«, fortætning – opnår man en højere mening, som man ikke ville kunne give udtryk for gennem simpel prosa.

Når vi ser på verden i dag, må vi stille det samme spørgsmål, som Schiller stillede: Hvordan kan det være, at vi stadig opfører os som barbarer? Og vi må – eller jeg må nå frem til den samme konklusion som Schiller, at opdragelsen af menneskers »Empfindungsvermögen«, empati, medfølelse, en følelsesmæssig samklang med menneskeheden vilkår, er svaret. Man må ikke blot uddanne forestillings- evnen og gøre sig forestillinger om, hvordan fremtiden skal være, men man må også have evnen til medfølelse, til at føle kærlighed til menneskeheden.

afsluttes nederst side 12

Mere om klassisk musik fra Schiller Instituttet:

Furtwänglerprincippet: At trodse de sansebaserede erfarings slaveri: www.schillerinstitut.dk/drupal/node/631

Einstein's violin: www.larouchepac.com/Einstein

En afgørende del af et paradigmeskifte, der giver håb om en bedre fremtid, er klassisk kunst. Klassisk musik er det bedste redskab til både at træne den menneskelige kreativitet og forestillingsevne, som er grundlaget for opdagelser inden for kunst og videnskab, og til samtidig at forædle menneskets følelser, så det har indlevelsessevne og næstekærlighed. Det er ingen tilfældighed, at videnskabsmænd som Einstein og Planck samtidig var passionerede musikere. Hvis vi ønsker at skabe et samfund af store bidragydere til menneskeheden, så skal vi lade alle børn få adgang til den klassiske musiks skatkammer.